

MILJENKO JERGOVIĆ

BIBLIOTEKA

Iznad glave začuješ zvižduk, pa prođu dvije-tri sekunde napetosti, a onda se dolje, negdje u gradu, prolomi eksplozija. S tvoga prozora to mjesto se uvijek dobro vidi. Najprije je kao visok, vitak stup prašine koji se pretvara u dim i vatru. Čekaš još nekoliko trenutaka da prepoznaš o čijem se stanu radi. Ako vatra bude spora i lijena, riječ je o zapaljenom domu neke sirotinje. Ako plane u veliku modru kuglu, to onda gori nečije lijepo uređeno potkrovlje opkovano lakiranom lamperijom. Ako plamti dugo i ustrajno, to se zapalio dom bogatog čaršijskog gazde, pun starinskog masivnog namještaja. Ali ako se plamen digne iznenada, divlji i razuzdan kao kosa Farrah Fawcett, i još brže nestane puštajući da vjetar raznosi pepelne listiće nad gradom, ti znaš da je upravo izgorjela nečija kućna biblioteka. Kako si u trinaest mjeseci bombardiranja nad gradom vidio puno tih velikih razigranih buktinja, pomišljaš da je Sarajevo ležalo na knjigama. Ako i nije, želiš da kažeš da je tako dok prstima dodiruješ svoje, još nezapaljene.

U svakoj privatnoj biblioteci najviše je nepročitanih knjiga, onih koje si kupio zbog boje njihovih korica, imena

autora, ili naprosto zato što su te svojim mirisom privlačile. Takvu knjigu dodiruješ često prvih dana nakon kupovine, otvaraš je, pročitaš dva-tri reda i vraćaš je natrag. Nakon nekog vremena zaboravljaš je, ili je iz daljine pogledavaš s blagim gađenjem. Često si poželio odnijeti je u najbližu javnu biblioteku, pokloniti je nekome, riješiti je se na bilo koji način, ali nikada nisi imao načina to učiniti. Ona je ostajala kao čudna potvrda tvoje sklonosti gomilanju nepotrebnih stvari, koja će se u jednom bolnom, vatrenom trenutku pretvoriti u gomilanje uspomena. Sve te bespotrebne i nepročitane knjige opteretit će te dok se budeš opraštao od njih. Gotovo ćeš razumjeti veselje vatre dok je iste takve gutala dolje u gradu.

Manje je knjiga kojima se nisi vraćao od djetinjstva. One su te podsjećale na doba kada još nisi naučio preskakati stranice i čitati iz gornjeg lijevog u donji desni kut. To su vjerojatno jedine knjige koje si stvarno pročitao u životu. Sve dobre dječje priče imale su tužan kraj iz kojeg nisi mogao ništa naučiti osim da je tuga ono mjesto na kojem fikcija postaje važnija od stvarnosti. U filmu „Mrtvi” Johna Hustona jedna se žena rasplakala, a da nije uspjela objasniti zašto. Dok si ga gledao, pomislio si da je to ustvari to, i došlo ti je da plačeš.

Najmanje je knjiga za koje si vjerovao da ćeš ih uvijek imati uza se. Kada si neku od njih prvi put čitao, neprestano bi odgađao kraj. Kasnije su te uzbuđivale i svojim sadržajem i izgledom. No i njih ćeš, kao i sve druge, morati ostaviti uz gorko uvjerenje kako je u ovom gradu, ali i na ovom svijetu, prirodno agregatno stanje knjige plamen, dim i pepeo.

Nekome će to kasnije zvučati patetično, ali će za tebe, pogotovo kad stigneš u druge gradove i u još uvijek žive knjižare, plamene vlasi Farrah Fawcett biti gorka istina. Od knjiga bolje, ljepše i temeljitije gore još samo rukopisi.

S gašenjem iluzije o kućnoj biblioteci gasi se i iluzija o civilizaciji knjige. Već u samom njezinom imenu, u kojem je bila sadržana tek jedna grčka riječ, obična kao i druge, ali koja je za tebe povezana s imenom Svete knjige, bilo je povoda tvome vjerovanju. No kada su tako vatreno i neopozivo nestajale jedna za drugom, prestao si vjerovati da ima smisla njihovom postojanju. Ili je smisao najbolje prokužio onaj sarajevski književnik i bibliofil koji je prošle zime umjesto da troši skupa drva grijao prste na plamenu Dostojevskog, Tolstoja, Shakespearea, Cervantesa... Nakon svih tih namjernih i slučajnih vatri stvoren je sloj ljudi koji su, gorko shvativši stvari, spremni sutra hladno gledati plamen Louvra, a da ne posegnu za čašom vode. Nema smisla braniti vatri da proguta ono što je ljudska ravnodušnost progutala. Ljepota Pariza ili Londona samo je alibi zločincima zbog kojih Varšave,

Dresdena, Vukovara i Sarajeva više nema. A i ako ih bude, tada u njima žive ljudi koji se u doba najvećeg mira pripremaju za evakuaciju, već spremni da se odreknu svojih knjiga.

U svijetu, ovakvom kakav jest, postoji jedno osnovno pravilo, ono što ga je Zuko Džumhur izgovorio misleći na Bosnu, a svodi se na dvije uvijek spakirane torbe. U njih mora stati sva tvoja imovina i sve uspomene. Sve izvan je već izgubljeno. Razloge, smisao i opravdanja uzaludno je tražiti.

Oni opterećuju, kao i uspomene. Ne preostaje ti drugo nego da posuđene knjige uredno vraćaš, poklonjene pokušavaš izbjeći ili izgubiti, a napisane šalješ prijateljima koji žive udaljeni jedni od drugih, tako da ih plamen može progutati tek onoga dana kada se zemljina kugla vrati u stanje u kojem je bila prije nekoliko milijuna godina.

Sve zapaljene kućne biblioteke grada Sarajeva ne mogu biti popisane niti upamćene. A nemaju ni zbog koga. No kao plamen svih plamenova i oganj svih ognjeva, kao konačni mitski pepeo i prah pamti se sudbina sarajevske sveučilišne knjižnice, slavne Vijećnice, čije su knjige gorjele cijeli dan i noć. To se dogodilo nakon fijuka i eksplozije, točno prije godinu dana. Možda baš istog datuma kada ti ovo čitaš. Pomiluj nježno svoje knjige, strance, i sjeti se da su prah.